

BRABANTSE SCHAALSPRONGEN EN BREDE WELVAART

Richting, regie
en rekenschap

JULI 2026

Brabant staat voor omvangrijke schaa sprongen in hightech, energie, logistiek en defensie: ontwikkelingen die belangrijk zijn voor het verdienvermogen en de veiligheid van Brabant en Nederland.

Zulke ontwikkelingen vragen om bestuur dat expliciet keuzes maakt: waartoe wil je besturen, wat wil je beschermen, en welke afwegingen zijn daarbij leidend?

Die opgave is voor het nieuwe Brabantse bestuur extra urgent. Enerzijds omdat er in Brabant aanzienlijke verschillen in brede welvaart bestaan tussen regio's en groepen inwoners: in gezondheid, sociale samenhang en sociaal-economische positie. Anderzijds omdat de schaa sprongen een aanzienlijk beroep doen op de aanpassingscapaciteit van de omgeving en samenleving en die brede welvaartsverschillen kunnen vergroten, maar bij actieve sturing ook kunnen helpen verkleinen.

De provincie omarmt brede welvaart als uitgangspunt, maar benut het nog onvoldoende als afwegingskader: het werkt te weinig door in concrete prioriteiten, streefwaarden en ondergrenzen. De nieuwe bestuursperiode biedt het natuurlijke moment om daar verandering in te brengen.

Dit advies is een uitnodiging aan iedereen die daar, vanuit eigen rol en verantwoordelijkheid, aan kan bijdragen.

De adviescommissie denkt graag mee over de verdere uitwerking en de rol die de provincie daarbij kan spelen. U bent van harte welkom om contact met ons op te nemen.

Over de portretten

Aan bestuurlijke tafels gaat het vaak over schaa sprongen, over brede welvaart, over ruimtelijke keuzes die Brabant klaar moeten maken voor de toekomst. Grote woorden waar veel inwoners waarschijnlijk niets bij voelen, maar die wel raken aan hun dagelijkse leven.

Samen met Six Fingers en fotografe Anouk Klöpping brachten we de leefwereld van inwoners dichterbij. Wat merken mensen van veranderingen in hun omgeving en waar zien zij kansen, zorgen of ongemak? We bezochten Gilze-Rijen, waar inwoners al generaties lang leven naast een vliegbasis van Defensie. En Raamsdonksveer, dichtbij het gebied waar naar ruimte wordt gezocht voor uitbreiding van Powerport. Het resultaat is een portrettenreeks met woorden die inwoners zelf geven aan veranderingen in hun omgeving.

[Bekijk hier alle portretten.](#)

INHOUD

INLEIDING: BRABANT IS VOLOP IN BEWEGING.....	4
DIAGNOSE: GROEI VRAAGT OM RICHTING.....	5
1. Aanzienlijke brede welvaartschillen	5
2. Versterkende factor: Brabantse schaa sprongen	5
3. Provincie benut brede welvaart nog niet als afwegingskader.....	6
4. In sommige gevallen weinig aandacht voor leefwereld	7
5. Grensdenken belemmert een effectieve aanpak	7
ADVIES: NEEM BREDE WELVAART SERIEUS EN STUUR ACTIEVER OP SCHAALSPRONGEN	8
1. Expliciteer als provincie je (maatschappelijke) koers	8
2. Stuur actiever op schaa sprongen: pak als provincie een stevigere, regionaal gedifferentieerde regierol, in de ruimtelijk-maatschappelijke ontwikkeling van Brabant.....	9
COLOFON.....	12
LITERATUUR	13

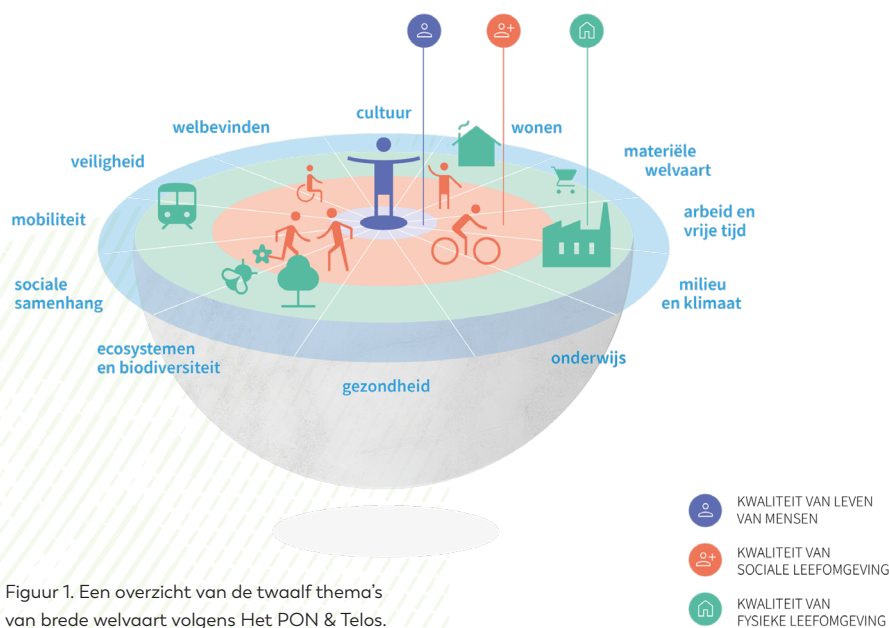
INLEIDING: BRABANT IS VOLOP IN BEWEGING

Er zijn schaa sprongen gaande in Brabant: grote ruimtelijke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen, in de sectoren hightech, energie, logistiek en defensie. Deze ontwikkelingen bieden belangrijke kansen voor de toekomst van Brabant: ze versterken het verdienvermogen, creëren banen, trekken investeringen aan en vergroten de innovatiekracht van de provincie. De vraag die dit met zich meebrengt is hoe we deze (economische) groei toekomstbestendig inrichten zodat ze gepaard gaat met voldoende maatschappelijke draagkracht, en bijdraagt aan brede welvaart.

Economie en brede welvaart staan daarbij niet tegenover elkaar. Integendeel: een sterke, toekomstbestendige economie is een belangrijke voorwaarde voor brede welvaart. Werk, ondernemerschap, innovatie en verdienvermogen dragen bij aan bestaanszekerheid, publieke voorzieningen en de ruimte om te investeren in maatschappelijke opgaven. Tegelijkertijd vraagt brede welvaart om een economie die ook stuurt op gezondheid, duurzaamheid, sociale samenhang en kansen voor volgende generaties. De opgave is daarom om economische ontwikkeling nadrukkelijker te verbinden met wat in brede zin waardevol is voor mens, samenleving en omgeving.

De centrale vraag waarop dit advies reflecteert luidt, “Wat is er nodig om de Brabantse schaa sprongen toekomstbestendig te laten verlopen?”

Voor dit advies sluiten wij aan bij de definitie, thema's, doelen en indicatoren van brede welvaart zoals gehanteerd door Het PON & Telos. Daarbij verstaan we onder brede welvaart: *de kwaliteit van leven van mensen en van de sociale en fysieke leefomgeving in het hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld.*

Methode

Dit advies is geschreven door leden van de Provinciale Raad voor de Leefomgeving, de Provinciale Raad Gezondheid, SER Brabant en de Young Professionals Brabant. De adviescommissie sprak met Het PON & Telos en Brainport voor Elkaar.

Het advies sluit aan bij de eerdere publicatie van BrabantAdvies Visie, lef en partnerschap in tijden van grote opgaven (2023). Dat advies stelde dat bestuurlijke kwaliteit in Brabant vraagt om visie, lef en partnerschap als bestuurlijke grondhouding. Dat advies ging over h oe te besturen. In dit advies vragen we het nieuwe provinciaal bestuur een antwoord te formuleren op de vraag w aartoe zij wil besturen.

DIAGNOSE: GROEI VRAAGT OM RICHTING

1. Aanzienlijke brede welvaartschillen

Brabant is welvarend, maar er zijn er aanzienlijke verschillen zichtbaar in brede welvaart tussen plekken en tussen groepen inwoners. Op meerdere plekken gaat het relatief minder goed op onderwerpen zoals:

- ervaren gezondheid;
- sociale samenhang - waaronder vertrouwen in instituties;
- sociaaleconomische positie.

Onder andere de analyse *Brabant in positie voor gezondheidsopgaven* die de Brabantse GGD'en in opdracht van BrabantAdvies hebben uitgevoerd en de *Brabantse Monitor Brede Welvaart* van Het PON & Telos brengen dit (op gemeenteniveau) in beeld.

Verschillen tekenen zich regionaal scherp af. Inwoners buiten de stad zijn doorgaans tevredener over hun brede welvaart en hun gezondheid dan stedelingen. Verder stapelen in de regio West-Brabant en steden als Tilburg, Helmond, Bergen op Zoom en Eindhoven problemen zich op: veel inwoners met een lagere sociaaleconomische positie, met een slechtere ervaren gezondheid, zwakkere sociale samenhang en meer ontevredenheid over de woonomgeving.

De ervaren brede welvaart verschilt tussen leeftijdsgroepen: ouderen zijn het meest tevreden over hun brede welvaart, jongeren het minst. Zoals de Young Professionals Brabant in hun advies *Een gezonde toekomst in Brabant* uit 2025 al onder de aandacht brachten: de mentale gezondheid van jongvolwassenen is kwetsbaar. Slechts de helft ervaart een goede mentale gezondheid, en prestatiedruk, stress en somberheid komen frequent voor, vooral bij jonge vrouwen en jongeren met een andere genderidentiteit.

Van grote betekenis zijn de verschillen naar sociaaleconomische positie (SEP): een lagere SEP gaat vaak samen met een slechtere ervaren gezondheid, meer psychische klachten en ongunstigere leefomstandigheden. Van de Brabanders die moeite hebben met rondkomen ervaart bijna de helft de eigen gezondheid als matig tot slecht. Tussen gemeentes loopt het verschil in levensverwachting in goede gezondheid op tot wel tien jaar, van ongeveer 59 tot 69 jaar.

Vaak richt het beleid zich op de verschijningsvormen van maatschappelijke problemen en niet op de onderliggende mechanismen. Problemen als ervaren gezondheid of afnemend vertrouwen in instituties worden op zich nog wel herkend, maar de dieper liggende mechanismen achter deze problemen worden veelal onvoldoende of gefragmenteerd aangepakt. Er is eerder sprake van symptoombestrijding dan van een structurele lange termijn aanpak.

2. Versterkende factor: Brabantse schaa sprongen

Er komen omvangrijke schaa sprongen af op Brabant, deels zijn deze al aan de gang. Momenteel is er in het publieke debat met name aandacht voor de schaa sprong in de Brainportregio, maar Brabant staat op meerdere fronten voor stevige ontwikkelopgaven.

Wij verstaan onder een schaa sprong: een discontinue toename in omvang en impact van een sector (banen, ruimtebeslag, investeringen, internationale instroom, energie- en mobiliteitsvraag) die sneller groeit dan de aanpassingscapaciteit van de omgeving (sociale samenhang, woningmarkt, bereikbaarheid, netcapaciteit, basisvoorzieningen, leefomgeving).

Vanuit deze definitie zien wij ook een schaa sprong in de energie-infrastructuur (Powerport), logistiek en defensie. Zo wordt bijvoorbeeld voor circa een kwart van de nationale groeiopgave van defensie expliciet naar Brabant gekeken.

Deze ontwikkelingen in hightech, energie, defensie en logistiek dragen in belangrijke mate bij aan het verdienvermogen van Brabant en Nederland. Zij zorgen voor innovatie, hoogwaardige werkgelegenheid, investeringen in kennis en onderwijs en versterken de strategische positie van Brabant binnen Europa.

De schaalsprongen verschillen in aard en dynamiek, maar doen allemaal een aanzienlijk beroep op schaarse middelen zoals ruimte, investeringscapaciteit en arbeidskrachten. Voor die onderwerpen is vaak al wel aandacht, maar de schaalsprongen doen ook een beroep op de sociale samenhang in een omgeving, en op brede welvaartsthe-ma's als onderwijs en milieu en klimaat.

Door de schaalsprongen ontstaan maatschappelijke neveneffecten die zowel positieve als negatieve impact kunnen hebben op het dagelijks leven van inwoners. De kans bestaat dat met de schaalsprongen de bestaande druk op brede welvaart die voor sommige plekken en groepen geldt:

- verder verdiept;
- uitbreidt naar nieuwe gebieden of nieuwe groepen;
- leidt tot grotere verschillen tussen inwoners.

3. Provincie benut brede welvaart nog niet als afwegingskader

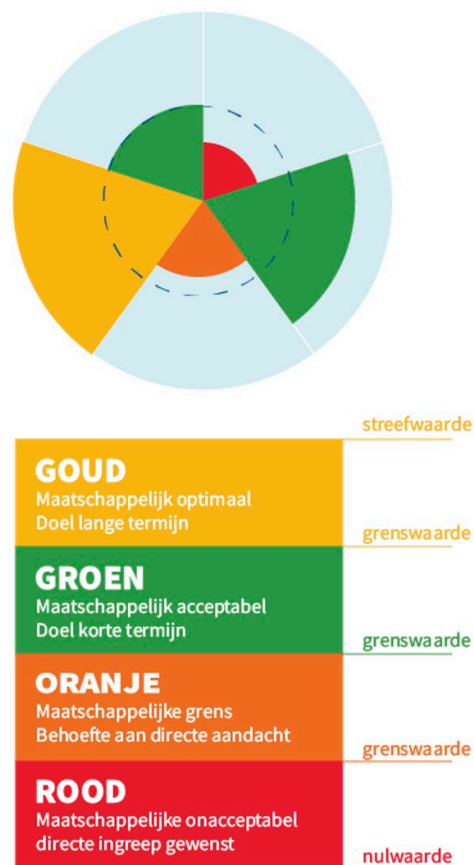
De provincie omarmt brede welvaart als uitgangspunt, maar benut het nog niet als afwegingskader. Zo kent de provincie sinds 2022 een gedeputeerde met brede welvaart in de portefeuille. In de huidige Uitvoeringsagenda Brede Welvaart 2024-2027 onderscheidt de provincie drie rollen voor zichzelf:

1. agenderen (brede welvaart op de agenda zetten);
2. afwegen (brede welvaart als denk- en doekader opnemen in al het beleid);
3. en aanjagen (impact maken door te investeren in concrete projecten).

Op de sporen *agenderen* en *aanjagen* is de provincie goed op weg: zo werkt ze deze bestuursperiode onder meer aan versterking van de regionale kennisinfrastructuur en zijn er vanuit brede welvaart doelen bepaald voor de mobiliteits-agenda van de provincie. Het spoor *afwegen* blijft echter achter. Brede welvaart is nog onvoldoende doorvertaald naar concrete prioritering, expliciete doelen en normeringen die richting geven aan keuzes. Daardoor worden ambities breed gedeeld zonder scherp te worden gemaakt, blijven afwegingen impliciet en is onvoldoende duidelijk waar de provincie wel en niet voor staat.

Uiteindelijk is de afweging aan de politiek. In een aangenomen motie in de behandeling van de begroting voor 2025 hebben Provinciale Staten het college van Gedeputeerde Staten opgeroepen om het koersen op brede welvaart mogelijk te maken door streef- en drempelwaarden vast te stellen en een afwegingskader te ontwikkelen. De weging die daarvoor nodig is past bij voorkeur aan het begin van een bestuursperiode, zodat richtinggevende keuzes tijdig kunnen doorwerken in de beleidscyclus.

Voor zowel ondergrenzen als streef- en drempelwaarden heeft men niet te starten bij nul. Voor de stoplichtmethode die Het PON & Telos hanteert voor hun brede welvaartsmonitor hebben ze zich gebaseerd op wettelijke normeringen en wetenschappelijke normeringen. Als deze er niet zijn kijken ze naar regionale vergelijking en vergelijking in de tijd. De monitor is bewust beleidsarm ingericht: thema's krijgen in beginsel een gelijk gewicht en de systematiek schrijft niet voor welke politieke prioriteiten daaruit moeten volgen. Deze basis biedt de kans om te komen tot een beleidsrijk (provinciaal) afwegingskader, waarin expliciet wordt gemaakt welke streefwaarden richtinggevend zijn en welke ondergrenzen Brabant wil bewaken.

Figuur 2. Stoplichtmethode van de brede welvaartsmonitor van Het PON & Telos

4. In sommige gevallen weinig aandacht voor leefwereld

Zonder aandacht voor de leefwereld van inwoners ontstaat het risico op een kloof tussen groei en maatschappelijke draagkracht. Wij zien en waarderen de rol en inzet van de provincie bij verschillende trajecten waarbij groei wordt verbonden met brede welvaart en de verdeling van lusten en lasten niet aan het toeval of aan reparatie achteraf wordt overgelaten (zie voor voorbeelden het kader hieronder). Tegelijkertijd zijn er ook voorbeelden waarbij dit nog niet vanzelf goed gaat. Zo laten ervaringen in de logistieke sector zien dat maatschappelijke neveneffecten pas zichtbaar en bestuurlijk geadresseerd werden nadat de groei zich al had voltrokken.

Voorbeelden | provinciale regie op verdeling van lusten en lasten

Langs de A16 in West-Brabant (Energie A16) staan 28 windmolens. Daarvoor hebben de gemeentes Breda, Zundert, Drimmelen en Moerdijk met de provincie afgesproken: wie de lasten draagt, deelt ook in de lusten. 25% van de windmolens is in lokaal eigendom, waarbij de winst ten goede komt aan nieuwe energieprojecten van de lokale gemeenschap en omwonenden krijgen via een bovenwettelijke regeling geld om hun eigen woning te verduurzamen.

Bij het project Net op zee Nederwiek 3 – die windenergie vanaf de Noordzee via ondergrondse kabels aan land brengt en met een converterstation in Geertruidenberg - is vooraf een tegenprestatie georganiseerd: met €50 miljoen aan gebiedsinvesteringen in onder meer Moerdijk, Geertruidenberg, Drimmelen en Oosterhout wordt ingezet op versterking van de leefkwaliteit en verzachting van de impact van de energie-infrastructuur.

Brede welvaart is bovendien niet alleen een publieke opgave. Bedrijven en regionale clusters hebben invloed op werk, inkomen, onderwijs en sociale samenhang, en daarmee op de brede welvaart van Brabant. Juist daarom is het van belang om scherper te kijken welke regionaal gewortelde bedrijven en clusters kunnen doorgroeien op een manier die maatschappelijke waarde toevoegt. Gerichtte ondersteuning kan helpen om hun ontwikkeling te versnellen en tegelijk bij te laten dragen aan brede welvaart.

Voorbeeld | Brainport voor Elkaar

In 2024 is in de Brainportregio als reactie op de maatschappelijke druk aldaar Brainport voor elkaar opgericht. Bedrijven hebben met deze regionale werkgeversorganisatie de handen ineen geslagen. Brainport voor Elkaar richt zich op het versterken van de kwaliteit van leven in een context van snelle economische groei. Met hun *Sociale Brainport Agenda* richten ze zich op thema's als bestaanszekerheid en basisvaardigheden.

5. Grensdenken belemmert een effectieve aanpak

Het denken over beleid en opgaven sluit nog vaak aan bij bestuurlijke, geografische en sectorale grenzen, terwijl de werkelijkheid van inwoners, schaalsprongen en brede welvaart zich daar weinig van aantrekt.

- I. Mensen leven hun dagelijks leven in regionale systemen (*daily urban systems*) die gemeente-, provincie- en soms ook landsgrenzen overstijgen: zij wonen, werken, reizen, studeren en gebruiken voorzieningen op verschillende plekken.
- II. De schaalsprongen overstijgen gemeentegrenzen, en sommige (met name kleinere) gemeentes hebben nu al te maken met beperkte bestuurskracht.
- III. Brede welvaart is per definitie domeinoverstijgend, terwijl beleid nog vaak langs afzonderlijke beleidsdomeinen is georganiseerd.

Juist omdat ontwikkelingen grenzen overschrijden en beleid versnipperd is georganiseerd, ligt er een rol voor de provincie om samenhang aan te brengen, keuzes expliciet te maken en richting te geven.

ADVIES: NEEM BREDE WELVAART SERIEUS EN STUUR ACTIEVER OP SCHAALSPRONGEN

Overweging van de adviescommissie

Een advies over brede welvaart is op zichzelf niet nieuw. Zo presenteerde de landelijke SER met *Perspectief op brede welvaart in 2040* een langetermijnvisie op een brede welvaartseconomie, en adviseerde de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) de Rijksoverheid met *Waardevol regeren: sturen op brede welvaart* over het verankeren van brede welvaart in de besluitvorming. Ook de Rli constateert daarbij dat brede welvaart vooralsnog vooral 'in woord' wordt omarmd, terwijl financieel-economische overwegingen in de praktijk de doorslag geven. Wat wij in de diagnose hebben geschetst, sluit daarop aan: ook in Brabant wordt brede welvaart in de praktijk nog onvoldoende benut als afwegingskader: het fungeert nu als monitor en als breed gedeelde ambitie, maar niet als houvast om te sturen. De actuele brede welvaartsverschillen in Brabant en de schaalspelingen die gaande zijn en op de provincie afkomen maken de urgentie om hier verandering in te brengen zichtbaar. Bovendien vormt de nieuwe bestuursperiode het natuurlijke moment om aan de voorkant richtinggevende keuzes te maken.

1. Expliciteer als provincie je (maatschappelijke) koers

Sturen op brede welvaart vraagt om het maken van expliciete keuzes. Niet elk thema van brede welvaart kan even zwaar wegen en geen enkele beleidsoptie heeft enkel positieve effecten op alle brede welvaartsthema's. Vrijwel altijd ontstaan spanningen, afruilen en verdelingsvragen. Wat op het ene terrein waarde toevoegt, kan op een ander terrein druk veroorzaken. Daarom is het nodig om bestuurlijk te bepalen welke waarden en thema's prioriteit krijgen, welke maatschappelijke ondergrenzen niet mogen worden overschreden en welke effecten in een specifieke context aanvaardbaar worden geacht.

Leg daarom in het nieuwe bestuursakkoord vast waar de provincie voor staat en welke ontwikkelingen zij nastreeft.

Neem op dat brede welvaart het centrale afwegingskader wordt voor beleidskeuzes, investeringen en besluiten. Spreek daarbij af dat het college van Gedeputeerde Staten uiterlijk in het laatste kwartaal van 2027 een eerste toepasbaar provinciaal afwegingskader oplevert, dan wel maximaal een half jaar na aantreden. Dit kader bevat ten minste een eerste prioritering binnen bredewelvaartsthema's, voorlopige streef- en drempelwaarden, maatschappelijke ondergrenzen en een werkwijze waarmee deze waarden zichtbaar worden meegewogen in de besluitvorming. Gebruik het kader vanaf dat moment bij majeure beleids- en investeringsbesluiten, en verdiep en scherp het gedurende de bestuursperiode aan in dialoog met relevante stakeholders.

Uit deze exercitie volgt:

- wat je wilt beschermen en versterken;
- welke uitkomsten je nastreeft;
- welke ondergrenzen* en risico's je maatschappelijk acceptabel vindt;
- welke dossiers en investeringen daaruit prioriteit krijgen.

*Het PON & Telos heeft voor hun stoplichtmethode (zie Diagnose punt 3) maatschappelijke ondergrenzen bepaald. Wij adviseren het provinciaal bestuur om expliciet te bepalen of het deze ondergrenzen overneemt, aanscherpt of daarvan gemotiveerd afwijkt.

Overweging van de adviescommissie

Wij maken in dit advies bewust zelf geen inhoudelijke prioritering tussen de bredewelvaartsthema's. Juist het nieuwe provinciale bestuur is aan zet om die keuzes te maken, te verankeren in het bestuursakkoord en navolgbaar te onderbouwen: welke opgaven krijgen voorrang, welke wegen minder zwaar, en waarom?

Deze afweging dient niet als uniforme aanpak voor alle regio's in Brabant, maar geeft wel richting aan provinciale keuzes. Zij helpt om expliciet te maken welke waarden de provincie wil beschermen en versterken, welke ondergrenzen niet telkens opnieuw ter discussie staan en welke streefwaarden richting geven aan de ontwikkeling van Brabant. Daarbinnen blijft ruimte nodig voor regionale differentiatie. De uitgangspositie, draagkracht en ontwikkelruimte verschillen immers per regio.

Vertrek vanuit de huidige brede welvaartsverschillen, en richt je op de onderliggende mechanismen van deze verschillen. Start niet alleen bij ambities, maar bij de feitelijke situatie in Brabant: wat zien we gebeuren in onze provincie en hoe komt dat? Een effectieve beleidsaanpak grijpt aan op de onderliggende mechanismen van het vraagstuk en voorkomt daarmee dat beleid zich beperkt tot symptoombestrijding. Omdat de situatie verschilt per plek en per groep inwoners, vraagt de aanpak om differentiatie: niet één generieke oplossing, maar beleid dat aansluit bij wat lokaal en maatschappelijk feitelijk aan de hand is.

Voorbeeld | Brede welvaart als kompas op bedrijventerrein Haven 8 Oost in Waalwijk

Waalwijk gebruikt brede welvaart als kompas bij de uitgifte van schaarse bedrijfsruimte voor grootschalige logistiek. Nieuwe bedrijven worden daarbij niet alleen beoordeeld op economische meerwaarde, maar ook op hun bijdrage aan:

- **Mobiliteit en bereikbaarheid** - duurzame vervoersoplossingen
- **Kleefkracht** - betere verbindingen tussen onderwijs en arbeidsmarkt, en het aantrekken en behouden van talent
- **Verblijfsklimaat** - een gezonde en aantrekkelijke werkomgeving

Daarmee wordt de vestiging van nieuwe bedrijvigheid niet gezien als doel op zich, maar als hefboom om economische ontwikkeling te verbinden met maatschappelijke waarde voor Waalwijk en de regio.

2. Stuur actiever op schaa sprongen: pak als provincie een stevigere, regionaal gedifferentieerde regierol, in de ruimtelijk-maatschappelijke ontwikkeling van Brabant

Stuur actiever op schaa sprongen, met gerichte investeringen die druk verlichten, en baten breder laten landen. Als we terugrijpen op de definitie van een schaa sprong, dan betekent sturen op schaa sprongen per definitie ook sturen op de maatschappelijke condities waaronder deze plaatsvinden. Kies daarbij per regio een passende provinciale inzet om aan te sluiten bij wat regionaal al aanwezig is. Waar stevige regionale structuren en lokale initiatieven bestaan, kan de provincie vooral ondersteunen en versnellen; waar de organisatiekracht kwetsbaarder is, kan zij helpen om partijen bijeen te brengen, en uitvoeringskracht te vergroten. Besteed daarbij nadrukkelijk aandacht aan gemeentes waar schaa sprongen op afkomen of al gaande zijn, maar waar de bestuurskracht beperkt is. Daar is provinciale ondersteuning nodig om de maatschappelijke effecten van groei beter op te vangen en te sturen.

We zien hiervoor de volgende handelingsopties:

a. Regionale kansenagenda's

Een regionale kansenagenda maakt zichtbaar welke maatschappelijke opgaven in een regio samenkomen, welke partijen daar invloed op hebben en hoe zij gezamenlijk kunnen bijdragen aan brede welvaart. Het stimuleren van regionale kansenagenda's sluit aan bij de lijn die de Rli schetst in hun adviesrapport *Waardevol regeren: sturen op brede welvaart*. De Rli benadrukt dat brede welvaart niet alleen via nationaal beleid of sectorale programma's kan worden gestuurd, maar vraagt om regionale kansenagenda's waarin overheden, inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties gezamenlijk bepalen welke opgaven en kansen in een gebied centraal staan. De regio is immers het schaalniveau waar economische groei, arbeidsmarkt, wonen, bereikbaarheid, bestaanszekerheid, gezondheid en leefkwaliteit concreet samenkomen.

Een passend samenwerkingsinstrument in dit verband is een aanpak naar het voorbeeld van de Regiodeals, waarbij de nationale overheid en regionale partijen gezamenlijk investeren in de versterking van de brede welvaart in een regio. De achterliggende werkwijze is ook los van betrokkenheid van het Rijk interessant. De provincie kan op vergelijkbare wijze gebiedsgerichte afspraken maken met regio's, gemeentes, maatschappelijke organisaties, onderwijs- en kennisinstellingen en ondernemers over een gezamenlijke inzet op brede welvaart. Daarbij gaat het niet alleen om cofinanciering, maar ook om het bundelen van kennis, uitvoeringskracht, bestuurlijke aandacht en langjarig commitment rond gedeelde opgaven.

Voorbeeld | Regiodeal 't Goeie Leven

In de periode 2025-2029 investeren Rijk en regio samen in projecten die goed leven, wonen en werken in Noordoost-Brabant een extra impuls geven. Dat gebeurt via vier pijlers:

1. Onder **Ondernemerskracht** worden ondernemers ondersteund bij de stap naar een nieuwe economie, met slimme oplossingen in landbouw, voedselverwerking, circulaire bouwketens en duurzame energievoorziening op bedrijventerreinen.
2. Via **Menskracht** wordt geïnvesteerd in onderwijs, mentale gezondheid, woonoplossingen en een arbeidsmarkt waarin iedereen mee kan doen.
3. **Gebiedskracht** richt zich op de balans tussen landbouw, natuur en wonen en op verbetering van de leefomgeving.
4. Met **Regiokracht** wordt bovendien gewerkt aan sterkere samenwerking binnen de regio en met het Rijk, met een strategische agenda voor brede welvaart na 2029.

b. Een alternatieve MER: een maatschappelijke-effectenrapportage

Bij omvangrijke beleidsvoornemens verdient het aanbeveling om vooraf een maatschappelijke-effectenrapportage op te stellen, analoog aan de milieueffectrapportage (MER). Bij omvangrijke beleidsvoornemens, zoals een nieuwe economische agenda of de herziening van de Omgevingsvisie, adviseren we vooraf systematisch in beeld te brengen welke effecten te verwachten zijn voor brede welvaart. Een belangrijk kenmerk van een milieueffectrapportage is dat er niet één voorkeursrichting wordt beoordeeld, maar dat ook alternatieven in beeld worden gebracht en worden afgewogen. Een dergelijke rapportage maakt het mogelijk om aannames over maatschappelijke consequenties niet impliciet te laten, maar collectief te toetsen. Daarmee is het een gezamenlijke effectenverkenning, waarbij je met verschillende stakeholders bouwt aan een gedeeld beeld, waardoor blinde vlekken eerder zichtbaar worden, het gesprek over waarden en afruilen explicieter wordt en beleidskeuzes beter uitlegbaar en navolgbaar zijn. Deze handelingsoptie sluit aan bij een bredere beweging om effecten die voorheen afzonderlijk werden beoordeeld, meer in samenhang te bezien. Zo laten Miners, Schaafsma en Brouwer (2026) aan de hand van PFAS zien dat maatschappelijke kosten kunnen worden onderschat wanneer milieu- en gezondheidseffecten los van elkaar worden beoordeeld.

Belangrijk is dat de maatschappelijke-effectenrapportage niet alleen kijkt naar gemiddelde effecten voor Brabant als geheel, maar ook naar verschillen tussen plekken en doelgroepen: wat op provinciaal niveau positief lijkt, kan lokaal of voor specifieke groepen inwoners anders uitpakken.

De provincie hoeft dit instrument niet alleen te ontwikkelen. De Brabantse kennisinfrastructuur, met universiteiten, hogescholen en kennisinstellingen, beschikt over methodieken en expertise om hierbij te ondersteunen. Het stappenplan van TNO (2025) voor het toepassen van een brede welvaartsperspectief in de beleidspraktijk van de provincie Noord-Brabant kan daarbij dienen als startpunt om maatschappelijke effecten vroegtijdig en gestructureerd mee te wegen in majeure beleidskeuzes.

c. Handelingsperspectief via ruimtelijk spoor

De provincie kan invloed uitoefenen op hoe schaa sprongen zich ontwikkelen via instrumenten als de omgevingsvisie, omgevingsverordening, regionale verstedelijkingsafspraken, locatiekeuzes voor wonen en werken en de programmering van infrastructuur en voorzieningen. Daarmee kan zij sturen op de randvoorwaarden waaronder groei plaatsvindt: waar wordt verdicht, waar blijft ruimte open, welke werklocaties worden gefaciliteerd, hoe worden mobiliteit, energie, water, natuur en voorzieningen meegewogen, en welke gebieden kunnen of mogen een volgende groeistap dragen.

Overweging van de adviescommissie | Veelgehoorde tegenwerpingen en weerleggingen

1. “De provincie gaat hier niet over; niet over brede welvaart, niet over het sociale, niet over het maatschappelijke.”

Reactie:

- De provincie bepaalt voor een belangrijk deel zelf waar zij over gaat. Wil zij bijvoorbeeld een maatschappelijke kansenagenda opstellen, dan mag dat, maar dan moet zij daar ook zelf toe besluiten. Dat het nu niet zo is georganiseerd, betekent niet dat het zo moet blijven: de bestaande situatie is geen norm. De kans van slagen is bovendien groter wanneer deze ambitie al in de verkiezingsprogramma's een plek krijgt.

En verder:

- Via haar kerntaken op het gebied van onder meer ruimtelijke ordening, mobiliteit, economie, energie en landbouw maakt de provincie keuzes die verder reiken dan het fysieke of economische domein. Deze opgaven hebben altijd een sociaal-maatschappelijke component en kunnen, voorzien of onvoorzien, gevolgen hebben voor bredewelvaartsthema's zoals gezondheid, leefbaarheid, bereikbaarheid, sociale samenhang en kansen voor inwoners.
- De provincie heeft meerdere rollen richting gemeentes (o.a. kaderstellend, verbindend), en gemeentes dragen verantwoordelijken voor dossiers als leefbaarheid, gezondheid en sociaal domein.
- Bovendien vraagt de Omgevingswet van overheden (en zeker ook de provincie) om te werken aan een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

2. “In een crisis kunnen omstandigheden zo veranderen dat ondergrenzen en streefwaarden niet meer houdbaar zijn.”

Reactie: Crises kunnen zich altijd voordoen. Dat is echter geen reden om vandaag geen werk te maken van richtinggevende keuzes. De mogelijkheid van een crisis ontslaat een bestuur niet van de verantwoordelijkheid om nu ondergrenzen en streefwaarden te bepalen. Juist heldere uitgangspunten maken het mogelijk om er, als het nodig is, navolgbaar tijdelijk van af te wijken.

3. “De provincie heeft maar beperkte invloed op brede welvaart; er spelen zoveel andere factoren”

Reactie: De provincie is inderdaad niet de enige en niet eigenstandig bepalende partij. Maar beperkte invloed is geen reden voor afzijdigheid. Juist omdat ontwikkelingen bestuurlijke grenzen overschrijden en beleid versnipperd is georganiseerd, ligt er een rol voor de provincie om samenhang aan te brengen, keuzes expliciet te maken en richting te geven.

COLOFON

Adviescommissie

Berend de Vries (voorzitter), Judith van Groos (secretaris), Arna Arnautovic (SER), Jeroen Bruinsma (SER), John Blankendaal (SER), Joep de Groot (PRG), John Dagevos (PRG), Maruška Lestrade-Brouwer (PRG), Erlend Deckers (PRL), Ferry van de Mosselaer (PRL), Marloes van Gent (YPB), Stijn Akkermans (YPB)

Geraadpleegde experts

Jonna Kroeze, Ruben Smeets, Sanne Paenen, Susanne Agterbosch (Het PON & Telos), Ingeborg Zwolsman (Brainport voor Elkaar)

Provinciale Raad voor de Leefomgeving

Berend de Vries (voorzitter), Ruud Leeijen (secretaris), Caro van de Venne, Erlend Deckers, Ferry van de Mosselaer, Floris Alkemade, Frank van Mil, Jan Janse, Jannemarie de Jonge, Peter Verlaan, Sander Groenen, Susanne Agterbosch

Provinciale Raad Gezondheid

Sacha Ausems (voorzitter), Judith van Groos (secretaris), Erik de Ridder, Eveline Wouters, Joep de Groot, John Dagevos, Koos van der Velden, Leendert van Bree, Maruška Lestrade-Brouwer, Sebastiaan Baan

SER Brabant

Wobine Buijs (voorzitter), Karin van Steensel (secretaris), Arna Arnautovic, Dees Melsen, Ellen Kroeze, Henri van Mil, Huub Verbeek, Jeroen Bruinsma, John Blankendaal, Jos van Kessel, Marian Thunnissen, Remco Beekers

Young Professionals Brabant

Marius Zuurbier (voorzitter), Marlieke van den Tillaar (secretaris), Caroline Koevoets, Chloë Verkooijen, Lieke Ijpelaar de Kok, Luke den Boer, Marijn van Asseldonk, Marika Holaman, Marloes van Gent, Niek van den Berk, Stijn Akkermans

Algemeen secretaris

Koen van der Veer

Over BrabantAdvies

Met de Provinciale Raad voor de Leefomgeving, Sociaal Economische Raad (SER) Brabant, Provinciale Raad Gezondheid en Young Professionals Brabant creëren we beweging en impact op strategische opgaven in Brabant. Dit doen we door uiteenlopende perspectieven te verbinden en ons brede netwerk in te zetten. Met onze scherpste en integrale advisering stimuleren we beweging in een breed maatschappelijk veld en versterken we de besluitvorming van de provincie.

BrabantAdvies

Brabantlaan 3
5216 TV 's-Hertogenbosch
info@brabantadvies.com
www.brabantadvies.com
073-30 30 286

LITERATUUR

- BrabantAdvies. (2023). *Visie, lef en partnerschap in tijden van grote opgaven: Een slijpsteen voor toekomstbestendig besturen in Brabant*. <https://www.brabantadvies.com/wp-content/uploads/2023/01/BrabantAdvies-27.01.2023-Advies-Visie-lef-en-partnerschap-in-tijden-van-grote-opgaven.pdf>
- BrabantAdvies. (2025). *Toekomstmakers: Een gezonde toekomst in Brabant*. https://www.brabantadvies.com/wp-content/uploads/2025/04/Digitale-bundel-Toekomstmakers-Een-Gezonde-toekomst-in-Brabant_BrabantAdvies.pdf
- Brainport voor Elkaar. (z.d.). *Brainport voor Elkaar: Gelijke kansen voor iedereen*. <https://brainporteindhoven.com/nl/maatschappelijk/brainport-voor-elkaar>
- Energie A16. (z.d.). *Duurzame energie voor en door bewoners*. <https://energiea16.nl/>
- De Brabantse GGD'en (2026). *Brabant in positie voor gezondheidsopgaven*. <https://www.ggdhvb.nl/app/uploads/2026/07/Rapportage-Brabant-in-Positie-voor-Gezondheidsopgaven.html>
- Het PON & Telos. (2025). *Brabantse monitor brede welvaart*. <https://hetpon-telos.nl/projecten/brabantse-monitor-brede-welvaart/>
- Het PON & Telos. (2026). *Brabant in Beeld voor Brabant van Overmorgen*. <https://storymaps.arcgis.com/collections/f12da6b768f2442fac944d5db7ed652f>
- Het PON & Telos. (2025). *Regiokompas brede welvaart*. <https://hetpon-telos.nl/methodieken/regiokompas-brede-welvaart/>
- Miners, L. M., Schaafsma, M., & Brouwer, R. (2026). *PFAS laten zien dat milieu- en gezondheidsrisico's samenhangen*. ESB. <https://esb.nu/pfas-laten-zien-dat-milieu-en-gezondheidsrisicos-samenhangen/>
- Platform31. (2025). *Waalwijk pioniert met brede welvaart als kompas voor bedrijventerreinen*. <https://www.platform31.nl/artikelen/waalwijk-pioniert-met-brede-welvaart-als-kompas-voor-bedrijventerreinen/>
- Provincie Noord-Brabant. (2024). *Uitvoeringsagenda brede welvaart 2024-2027*. <https://www.brabant.nl/publish/pages/13438/uitvoeringsagenda-brede-welvaart-provincie-noord-brabant-2024-2027.pdf>
- Provincie Noord-Brabant. (2025). *Uitvoeringsagenda brede welvaart 2024-2027: Voortgangsrapportage 2025*. <https://www.brabant.nl/publish/pages/16936/voortgangsrapportage-2025-uitvoeringsagenda-brede-welvaart-2024-2027.pdf>
- Provincie Noord-Brabant. (z.d.). *Provincie Noord-Brabant start uitvoering gebiedsinvesteringen Nederwiek*. <https://www.brabant.nl/actueel/nieuws/start-uitvoering-gebiedsinvesteringen-nederwiek/>
- Provinciale Staten Noord-Brabant. (2024). *Motie (M127B-2024): Koersen op het kompas van Brede Welvaart*. <https://noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/4540bc55-63c4-4926-9685-ae98e8a13b7d>
- Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. (2024). *Waardevol regeren: Sturen op brede welvaart*. <https://open.overheid.nl/documenten/bc2383bf-7722-48aa-904b-fca6c65e9685/file>
- Regio Noordoost-Brabant (RNOB). (z.d.). *Regio Deal 't Goeie Leven*. <https://www.rnob.nl/regio-deal/regio-deal-t-goeie-leven>
- Sociaal-Economische Raad. (2024). *Perspectief op brede welvaart in 2040: Bouwen aan de economie van de toekomst*. <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2024/visie-perspectief-op-brede-welvaart.pdf>
- Vonk Noordegraaf, D., Rambharos, S., Schipper-Rodenburg, C., & Vonk, T. (2025). *Stappenplan brede welvaart: Het toepassen van een bredewelvaartsperspectief in de beleidspraktijk van de Provincie Noord-Brabant*. TNO Vector. <https://publications.tno.nl/publication/34644983/kutC71E7/TNO-2025-R12060.pdf>